

ПРОБЛЕМИ ЗМІСТУ І МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

В.М.Тарасевич, д-р екон. наук

Національна металургійна академія України

Тема 2. МЕТОДОЛОГІЯ МАКРОЕКОНОМІКИ

- 2.1. Поняття методології економічних досліджень.
- 2.2. Загальнонаукові методи в макроекономіці.
- 2.3. Специфічні методи макроекономічних досліджень.

Література

1. Агапова Т.А., Серегина С.Ф. Макроекономіка: Учебник / Под общей ред. д. э. н., проф. А. В. Сидоровича. – М.: Изд-во "Дело и сервис", 2001. – С. 16 – 18.
2. Державне регулювання економіки: Навч. посібник / С.М.Чистов, А.Є.Никифоров, Т.Ф.Куценко та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – С. 38 – 49.
3. Макроекономіка: Підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – К.: Знання, 2004. – С. 32–44.
4. Мэнкью Н.Г. Макроекономіка: Пер. с англ. – М.: Изд – во МГУ, 1994. – С. 46 – 54.
5. Сакс Дж. Д., Ларрен Ф. Б. Макроекономіка. Глобальный подход: Пер. с англ. – М.: Дело, 1996. – С. 36 – 37.

2.1. Поняття методології економічних досліджень

За стандартами науки Нового часу *методологія* визначається як *система наукових знань про предмет і методи науки*. *Предмет* науки фіксує її місце серед інших наук, її відмінності та особливості. *Метод* постає певним набором інструментів, які відповідно до предмета відбираються із загального, майже універсального арсеналу засобів наукового пізнання. *Головне завдання* методології полягає у визначенні вичерпного складу цих інструментів та ефективних способів їх застосування з огляду на цілі досліджень.

Цілком природно, що зазначені стандарти сприйнято економічною наукою взагалі та макроекономікою зокрема. Але, як доведено *економічною методологією* – новою науковою дисципліною, що стрімко розвивається в останні 25–30 років, у нових онтологічних і гносеологічних умовах ці стандарти не можуть вважатися вичерпними. У полі зору методології економічної науки, в тому числі макроекономіки, повинні бути:

- 1) цивілізаційні та конкретно-історичні умови існування і розвитку економічної науки;
- 2) неекономічний контекст економічної науки, у тому числі метанаукові (філософські, етичні, ідеологічні) уявлення про економічну діяльність, а також світоглядні принципи й ціннісні настанови;
- 3) еволюція, стан і структура економічного знання як складного суспільного утворення;

4) співвідношення та взаємодія теоретичного та емпіричного знання, а також різних теорій, концепцій, гіпотез однієї наукової дисципліни і різних наукових дисциплін; закони, закономірності та домінуючі тенденції зародження й еволюції наукових теорій;

5) відносини між суб'єктом і об'єктом пізнання, носієм і користувачем знання;

6) предмет і методи науки. Увага концентрується на типології, структурі та взаємозв'язках різних методів у конкретному науковому дослідженні;

7) категоріальний апарат, мова і термінологія науки;

8) умови і критерії науковості, способи відокремлення наукового знання від ненаукового;

9) "технологія", алгоритм наукової роботи, творча лабораторія провідних учених.

Отже, у широкому сенсі **методологія макроекономіки** є вченням про принципи, способи, структуру та еволюцію практичної й теоретичної макроекономічної діяльності в контексті суспільної життєдіяльності в цілому. Окремі аспекти методологічної проблематики розглядаються у відповідних главах підручника. Наприклад, у першій главі йшлося про еволюцію та структуру макроекономічних знань, онтологічний контекст макроекономіки, предмет науки та її місце в системі знань і наук. У наступних параграфах даної глави докладніше характеризуються методи макроекономіки, що відповідають на питання: "Як макроекономіка вивчає свій предмет?"

Метод (у перекладі з грецької – шлях дослідження або пізнання, теорія, вчення) у загальному сенсі – це спосіб побудови та обґрунтування наукового знання, сукупність прийомів, операцій та інструментів, які забезпечують відображення об'єкта, що вивчається. Сучасна система наукових методів є складним утворенням, що швидко прогресує. За різними критеріальними ознаками методи поділяються на експериментальні та теоретичні, евристичні та алгоритмічні, детерміністські та вірогіднісні, вербальні та математичні тощо. Суттєво значущим є поділ методів за ознакою сфери застосування на загальнонаукові та специфічні.

Застосування загальнонаукових методів притаманне будь-якій науковій діяльності, незалежно від її виду і спрямованості, а отже – проводить чітку межу між наукою і ненаукою. Загальнонаукові методи відіграють вирішальну роль у визначенні долі дослідження, оскільки окреслюють його загальний напрям, принципові підходи до об'єкта, алгоритм, послідовність дій науковця, головні передумови світоглядної оцінки отриманих результатів.

Специфічні методи адекватні предметному простору однієї чи декількох споріднених наук та використовуються для вирішення більш конкретних дослідницьких проблем і завдань. Методи однієї науки можуть бути застосовані іншими науками, але з певними застереженнями щодо розбіжностей їх об'єктів і предметів. Історія науки свідчить про реальну можливість набуття окремими специфічними методами статусу загальнонаукових (наприклад, системний метод). Не можна виключати і зворотний процес – трансформацію загальнонаукових методів у специфічні. Як побачимо в наступних параграфах

цієї глави, зазначені методи тісно взаємопов'язані, а межа між ними не завжди може бути чітко окресленою.

2.2. Загальнонаукові методи в макроекономіці

Найбільш значущими загальнонауковими методами є діалектичний і метафізичний, діалектики загального, особливого та одиничного, абстрагування, єдності історичного і логічного, аналіз і синтез, індукція та дедукція, генетичний, причинно-наслідковий і функціональний, системний і структурний. Оскільки сутність і зміст цих методів ґрунтовно вивчалися в курсах політичної економії та економічної теорії, сконцентруємо увагу на їхніх особливостях з огляду на методологію макроекономіки.

Діалектичний метод вимагає розгляду макроекономічних явищ і процесів у їхньому безперервному русі, взаємозв'язках і взаємозалежності, коли накопичення кількісних змін призводить до змін якісних, а джерелом висхідного розвитку є єдність і боротьба протилежностей. Діалектичний метод реалізується завдяки багатьом більш конкретним підходам. Зокрема, *генетичний* підхід передбачає дослідження виникнення та становлення макроекономічного процесу або явища, а також виведення кожного його наступного стану з попереднього. Відповідно до *причинно-наслідкового* підходу обов'язковим є визначення причин і наслідків макроекономічних процесів і явищ. Наприклад, за наявних умов взаємодії інфляції та безробіття важливо з'ясувати їх спільні причини і наслідки, а також чітко відповісти на питання: "Безробіття є причиною інфляції чи навпаки?". Зрозуміло, в різних умовах причини і наслідки можуть мінятися місцями. Без урахування цієї обставини неможливо ефективно регулювати зайнятість та ціни.

Принципове значення для макроекономічної науки має використання потенціалу *діалектики загального, особливого та одиничного*. Національна економіка України є безумовно *унікальним* утворенням, оскільки іншої такої самої не існує. Але такою вона є в тому числі і тому, що їй притаманні, з одного боку, *особливі* риси, що характерні для постсоціалістичних перехідних економік, а з іншого, – *загальні*, носієм яких є економіка будь-якої країни, як невід'ємна складова єдиної міжнародної економіки, що глобалізується. Отже, національна економіка України повинна досліджуватись як об'єктивна суперечлива єдність загального, особливого та одиничного. Макроекономічна наука покликана адекватно відобразити цей об'єктивний стан та його можливі зміни і на цій основі запропонувати відповідні заходи економічної політики держави. Це сприятиме уникненню некритичного копіювання унікальних характеристик інших національних економік, використання зарубіжного досвіду з огляду на *українські реалії*.

На відміну від діалектичного, *метафізичний* метод вимагає концентрації уваги на статичному стані того чи іншого об'єкта макроекономічних досліджень, поза його зв'язками з іншими об'єктами; на його функціонуванні, а не розвитку. Цим вимогам більш адекватним є *функціональний* підхід, за яким макроекономічний об'єкт, що безпосередньо вивчається, постає функцією, а

об'єкти, що впливають на нього, – змінними аргументами. Залучення *математичного* інструментарію дає можливість установити функціональні зв'язки між ними, зокрема, ступінь зміни функції у відповідь на зміни аргументів.

На думку багатьох науковців, діалектичний і метафізичний методи є загальними методами пізнання, що не виключають, а доповнюють один одного. Зрозуміло, що кожний з них є більш адекватним вирішенню визначених наукових завдань (наприклад, діалектичний метод більш адекватний дослідженню проблем макроекономічного розвитку, а не функціонування, а метафізичний – навпаки), кожному більше відповідають ті чи інші загальнонаукові та специфічні підходи (наприклад, діалектичному методу – такі як динамічні, прогностичні; метафізичному – статичні, рівноважного аналізу), але для більшої повноти пізнання об'єкта необхідна їх взаємодоповнювальна взаємодія.

Саме в цьому контексті необхідно використовувати методи абстрагування, єдності історичного і логічного, аналіз і синтез, індукцію та дедукцію. Хоча історично вони виникли в межах метафізичної за своїм характером формальної логіки, з розвитком науки набули діалектичного "забарвлення" і в сучасних умовах є невід'ємними складовими будь-якого наукового дослідження.

У загальнонауковому сенсі *абстрагування* означає формування образів і моделей макроекономічної реальності завдяки пізнавальним процедурам очищення (відволікання) та поповнення. У процесі *сходження від чуттєво-конкретного до абстрактного* макроекономічні процеси і явища, що вивчаються, очищуються від випадкового, несуттєвого, миттєвого (з точки зору цілей і завдань дослідження), у них виділяється головне і суттєве. Таким чином, формуються первинні абстракції, наприклад, рівень цін, ставка відсотка, рівень безробіття тощо.

У процесі *сходження від абстрактного до загально-конкретного*, перш за все, встановлюються зв'язки сутностей і формується відповідний абстрактний образ (модель) реальності. Далі, шляхом поетапного поповнення цього образу конкретнішими даними (від яких на попередньому етапі макроекономічні процеси і явища було очищено) досягається дедалі повніше, багатобічне та цілісне відображення макроекономічних реалій у всій їх складності. Отримане таким чином загально-конкретне відрізняється від первинного чуттєво-конкретного тим, що представляє ті самі макроекономічні реалії, процеси і явища, але як цілісний, органічний образ, збагачений науковим баченням їх сутності, форм прояву, зв'язків між ними, функціонування та розвитку. Будь-яка макроекономічна модель є тим більш практично значущою, чим більш повно враховує багатоманітність макроекономічних реалій, не втрачаючи їх сутнісного бачення.

Метод *єдності історичного і логічного* базується на певних відносинах між об'єктивною реальністю, що історично розвивається, та її відображенням у теоретичному пізнанні. Що це за відносини? Розглянемо їх докладніше. Національна економіка в цілому на будь-якому етапі розвитку є цілісним організмом, у котрому всі складові елементи перебувають у такому взаємозв'язку, який у стислому вигляді відтворює історичний процес її становлення, вже звільнений від випадковостей, зиг'загів, забігань наперед тощо. Вивчення історії

національної економіки допомагає глибше зрозуміти взаємозв'язки її мікро-, мезо- та макрорівнів і складових, а дослідження її сучасної структури, процесів функціонування надає наукового характеру історичному дослідженню. За Ф. Енгельсом, логічний метод дослідження (за допомогою якого вивчається внутрішня будова національної економіки як системи) є тим самим історичним методом (за допомогою якого вивчається історія національної економіки), але звільненим від історичної форми та випадковостей, що заважають. У той же час, певна невідповідність історичного і логічного зумовлена тим, що не всі економічні процеси та явища, що є факторами і чинниками становлення національної економіки, виконують роль необхідних умов її відтворення та розвитку. Отже, важливою передумовою розробки ефективної економічної політики держави є, зокрема, чітке визначення тих історичних процесів і явищ, які є системоутворюючими для національної економіки.

Метод макроекономічного *аналізу* передбачає мислене розчленування національної економіки та її макрорівня на складові частини (за різними ознаками залежно від цілей і завдань дослідження), виявлення їх внутрішньої будови, властивостей, ознак, функцій тощо. Метод макроекономічного *синтезу* полягає у визначенні зв'язків між отриманими в процесі аналізу складовими частинами та зазначеними характеристиками, їх сполученні та з'єднанні в єдине ціле. Наприклад, аналіз сукупного попиту і сукупної пропозиції, виявлення їх передумов, характеру, цінових та нецінових чинників, аналітичне і графічне моделювання передують їх синтезу – вивченню макроекономічної рівноваги та порушень в ній.

Макроекономічний синтез може виступати і у формі взаємозв'язку та симбіозу різних, у тому числі, конкуруючих теорій або їх окремих базових постулатів. Одним з прикладів є концепція кейнсіансько-неокласичного синтезу, про яку йшлося в першому параграфі першої глави.

Аналіз і синтез тісно взаємопов'язані. Аналіз є необхідною передумовою синтезу, останній неможливий без першого. У свою чергу, синтез стимулює подальший аналіз, визначає його характер і напрями. Тому не випадково іноді пишуть про метод єдності аналізу і синтезу.

Макроекономічна *індукція* – це рух пізнання від безпосередньо конкретних, одиничних процесів і явищ до того загального (законів, закономірностей, принципів і т. д.), що їх об'єднує у той чи той клас процесів і явищ. Роль індукції у пізнанні визначається необхідністю узагальнень експериментальних дослідницьких даних, і на цій основі – можливістю з певною вірогідністю передбачати подальший хід подій. У разі *перелічильної* індукції у ряді окремих випадків вбачається певна регулярність, яка є підставою для відповідного загального висновку. Так, з безлічі випадків зростання (зниження) обсягу попиту на той чи той товар у відповідь на зниження (зростання) ціни на його одиницю цілком слушно робиться висновок про обернено пропорційну залежність обсягу сукупного попиту від рівня цін в економіці. Але подібні узагальнення є *емпіричними*. Тому *наукова* індукція передбачає встановлення причин і передумов зазначеної регулярності. Прикладом може слугувати пояснення зазначеної

залежності обсягу сукупного попиту від рівня цін ефектами ставки відсотка, багатства та імпорتنих закупівель.

У методології науки *дедукція* має два головних визначення. За *першим*, вона є процесом логічного виводу, переходу від певних посилок (зокрема, причин) до умовиводів (наслідків) на основі використання правил логіки. В економічній науці цей метод отримав назву *логічного*, а власне дедукцією визнається її *друге* загальнонаукове визначення: перехід у пізнанні від загальних положень (принципів, закономірностей, законів) до конкретних і одиничних. Завдяки дедукції в макроекономіці будь-яке загальне положення (наприклад, залежність між інфляцією і безробіттям) застосовується до вивчення конкретних випадків (наприклад, співвідношення між інфляцією і безробіттям в Україні в роки економічної кризи), а також при обґрунтуванні гіпотез, що висувуються.

Дедукція та індукція діалектично взаємопов'язані. З одного боку, сам процес індуктивних узагальнень є дедуктивно навантаженим, оскільки здійснюється, як правило, не спонтанно, а на основі гіпотез, теорій, парадигм. З іншого боку, одиничні конкретні факти вважаються такими, що вже пояснені, якщо їх включено у певну теоретичну систему понять, з якої вони можуть бути отримані шляхом дедукції.

У макроекономіці також широко використовуються загальнонаукові методи *аналогії* (дає підстави для перенесення певної інформації, отриманої в дослідженні одного об'єкта, у процес вивчення іншого об'єкта з відповідними їх відмінностям застереженнями); *порівняння* (полягає у співставленні різних об'єктів з метою виявлення їх можливих взаємовідносин, загальних і особливих рис); *єдності кількісного і якісного аналізу* (вивчення кількісних та якісних характеристик об'єкту, їх взаємозв'язків у різних умовах, зокрема, взаємопереходів) тощо.

Розглянуті загальнонаукові методи взаємопов'язані між собою у багатьох площинах. Наприклад, метод сходження від абстрактного до конкретного є однією з форм наукового синтезу: загально-конкретне знання, що отримується, про об'єкт є певним синтезом, єдністю його багатьох абстрактних визначень. Причинно-наслідковий підхід може бути невід'ємною складовою методів генетичного та індукції.

Результатом пошуку комплексних взаємозв'язків зазначених методів стала розробка та активне використання системного, структурного, синергетичного та похідних від них методів: структурно-функціонального, генетично-структурного тощо. *Системний* метод передбачає пошук і визначення такої сукупності макроекономічних процесів і явищ, які тісно взаємопов'язані та утворюють щодо навколишнього економічного середовища певну цілісність, єдність. При цьому вивчаються залежність кожного елемента системи від його місця і функцій в межах цілого, принципи її будови, зв'язки з навколишнім середовищем тощо. Саме з таких позицій розглядаються, наприклад, макроекономічний кругообіг ресурсів, продуктів і доходів; система національних рахунків (СНР).

Структурний метод як невід’ємна складова системного полягає у характеристиці сукупності стійких зв’язків елементів системи, яка (сукупність) визначає її (систему) якісну специфіку та сталість за різних зовнішніх змін. У разі застосування *структурно-функціонального* методу наголос робиться на функціональних, перш за все, корелятивних зв’язках елементів системи, а *генетично-структурного* – на генетичних. Типовим прикладом використання структурно-функціонального методу в макроекономіці є аналітика моделі "IS – LM" як моделі одночасної рівноваги на товарному і грошовому ринках.

Синергетичний метод є результатом удосконалення системного методу з огляду на необхідність вивчення надскладних систем, їх самоорганізації та саморозвитку, процесуальності та нелінійності, нерівноважності та дисипативності. Опанування його багатого інструментарію є важливою передумовою подальшого прогресу фундаментальної економічної науки в цілому та макроекономіки зокрема.

2.3. Специфічні методи макроекономічних досліджень

Якщо більшість загальнонаукових методів макроекономіка запозичила з політичної економії та економічної теорії, то деякі *специфічні* – граничний, оптимізації, рівноважний тощо – з мікроекономіки. Докладно про їх зміст йшлося в курсі мікроекономіки. Тут лише зазначимо, що і в макроекономіці широке застосування граничних величин (гранична корисність, гранична продуктивність, гранична схильність до споживання і заощаджень) підпорядковане пошуку оптимальної ринкової рівноваги та шляхів її досягнення, але на рівні національної економіки в цілому.

Неокласики досліджують стан макроекономічної *рівноваги* при повній зайнятості ресурсів, за яким досягається повний (потенційний) обсяг виробництва та узгодження інтересів всіх економічних суб’єктів. Кейнсіанці вважають, що вільно конкурентний ринковий механізм без втручання держави може забезпечити рівновагу лише при неповній зайнятості ресурсів і неповному обсязі виробництва. І неокласики, і кейнсіанці зазвичай аналізують екзогенні та ендогенні чинники порушення рівноваги, а також можливі шляхи її відновлення, або досягнення нової рівноваги. Вивчення і порівняння різних станів рівноваги, в тому числі з використанням граничного аналізу, дозволяє знайти оптимальний для даних умов стан.

Макроекономісти мають справу не з одиничними об’єктами, процесами, явищами, а з *агрегатами*. Макроекономічне агрегування – це послідовне укрупнення (узагальнення) економічних суб’єктів і об’єктів (процесів і явищ) та їх об’єднання в єдину групу (наприклад, домашні господарства) або єдиний показник (наприклад, валовий внутрішній продукт). Агрегування здійснюється за допомогою додавання, групування та інших процедур (способів) зведення окремих суб’єктів і об’єктів до узагальнених. Його головна ідея полягає в тому, щоб, визначивши закономірності та закони розвитку окремих об’єктів і діяльності (поведінки) окремих суб’єктів шляхом послідовних узагальнень, отримати загальну макроекономічну картину.

Головними агрегованими макроекономічними суб'єктами є домашні господарства, фірми (підприємства), держава та решта світу. Макроекономіка акцентує увагу на поведінці не окремої людини або сім'ї, а *домашніх господарств* в цілому. Домашні господарства є власниками ресурсів (факторів виробництва), отримують дохід від їх продажу на ринку ресурсів та розподіляють його на споживчі видатки і заощадження. Агрегований макроекономічний суб'єкт "*фірми*" представляє сукупність усіх виробників продукції країни, які купують ресурси у домогосподарств на ринку ресурсів, а вироблену продукцію продають споживачам. Частину отриманого доходу фірми направляють на відшкодування витрачених ресурсів, частину – на заощадження та інвестиції. Макроекономіка виходить з мікроекономічного постулату про максимізацію прибутку як головну мету фірми.

Агрегований суб'єкт "*держава*" охоплює три гілки державної влади – законодавчу, виконавчу і судову, а також місцеве самоврядування. Її головне призначення – виробництво суспільних товарів і надання суспільних послуг за рахунок вилученої у макроекономічних суб'єктів частини доходів у вигляді податків. З цією метою вона може виходити на ринки продуктів і ресурсів як покупець і продавець. *Решта світу* представлена іноземними домашніми господарствами, фірмами та державами, які взаємодіють з національними макроекономічними суб'єктами.

Зазначені макроекономічні суб'єкти одночасно є і агрегованими макроекономічними об'єктами – відповідними *секторами* економіки – домашніх господарств, підприємницький, державного управління, решти світу. У конкретизованому вигляді вони представлені у СНР, про яку докладно йтиметься у главі 9. У залежності від мети дослідження в макроекономіці також розглядаються такі сектори, як реальний (виробництво споживчих та інвестиційних товарів і послуг) і фінансовий (надання фінансових послуг); первинний (добувна і лісова промисловість, сільське господарство), вторинний (обробна промисловість), третинний (сфера послуг) тощо, а також агреговані процеси, явища, фактори і результати (див. рис. 1.3. у главі 1). У наступних главах докладно характеризуються агреговані ринки – товарний і грошовий, праці, валютний, фінансовий, міжнародний, а також результати виробництва, для вимірювання яких використовуються такі агреговані показники, як валовий внутрішній продукт (ВВП), валовий наявний дохід (ВНД) тощо.

Застосування методу агрегування є важливою передумовою вивчення взаємозв'язків макроекономічних суб'єктів і об'єктів, у тому числі завдяки їх моделюванню. Макроекономічне *моделювання* – це розробка і використання макроекономічних моделей в наукових дослідженнях і практиці господарювання, перш за все, в регулюванні економіки. Макроекономічна *модель* є абстрактним спрощеним відображенням національної економіки в цілому або її великих складових, відповідних їм суб'єктів і об'єктів, процесів і явищ з метою визначення їх причинно-наслідкових та/або функціональних зв'язків.

Будь-яка модель будується з огляду на певні передумови, які визначають ступінь абстрагування від тих чи інших реальних процесів і явищ. Якщо зазначений ступінь незначний, модель може бути достатньо реалістичною, але скла-

дною, і тому не здатною чітко виокремити необхідні, з огляду на мету її побудови, економічні залежності. Однак і надмірне спрощення моделі може призвести до виключення з аналізу суттєвих факторів і неадекватного відображення реалій. В обох випадках висновки моделі будуть неправильними. Тому найбільш складним етапом побудови будь-якої моделі є визначення передумов і змінних, суттєвих для дослідження відповідної макроекономічної проблеми.

Макроекономічні моделі включають два типи *змінних*. *Екзогенні* (зовнішні) змінні визначаються поза моделлю та є відомими до її побудови. Їх типовими прикладами є рівень державних видатків, величина грошової пропозиції, ставка оподаткування. *Ендогенні* (внутрішні) змінні притаманні внутрішній будові моделі, а їх величина встановлюється в результаті її розв'язання. Головними ендогенними змінними є реальний національний обсяг виробництва, рівень зайнятості ресурсів та рівень інфляції. Більшість макроекономічних моделей демонструють вплив екзогенних параметрів (наприклад, державних видатків) на ендогенні (наприклад, реальний національний обсяг виробництва).

Залежно від мети і завдань досліджень макроекономічні моделі класифікуються за різними критеріальними ознаками (табл. 2.1). З табл. 2.1 нескладно зробити висновок про багатоваріантність напрямків використання макроекономічних моделей, але головними є: поглиблення наукових уявлень про національну економіку в цілому, прогнозування її розвитку та розроблення ефективних заходів економічної політики держави.

Таблиця 2.1

Типи макроекономічних моделей

	Критерії класифікації	Типи моделей
1.	За способом відображення об'єкта	<i>Логічні</i> (подаються у вигляді логічних виразів) і <i>математичні</i> (табличні, аналітичні, графічні)
2.	За метою дослідження і використання	1. <i>Теоретичні</i> (для теоретичного дослідження макроекономічних реалій) і <i>прикладні</i> (для вирішення конкретно-економічних завдань). 2. <i>Дескриптивні</i> (для пояснення і прогнозування макроекономічних реалій) та <i>нормативні</i> (для пошуку оптимального стану макроекономічного об'єкта (суб'єкта) щодо обраного критерію)
3.	За характером зв'язків, що відображаються	<i>Структурні</i> (відображають внутрішню структуру об'єкта, переважно причинно-наслідкові зв'язки) та <i>функціональні</i> (відображають функціональні залежності між змінними моделі). Останні поділяються на <i>поведінкові</i> (наприклад, обсяг інвестиційних видатків є функцією реальної процентної ставки), <i>технологічні</i> (технологічні зв'язки змінних), <i>інституціональні</i> (зв'язки між змінними задаються існуючими економічними інститутами). <i>Синтетичні</i> моделі об'єднують дві або більше простіших моделей
4.	За характером відображення причинно-наслідкових зв'язків	<i>Детермінантні</i> (параметри моделі задані достовірно) та <i>стохастичні (імовірнісні)</i> (зміна параметрів моделі пов'язана з впливом випадкових факторів)
5.	За характером математичних залежностей між параметрами	<i>Лінійні</i> (лінійні залежності, наприклад, пропорційні) та <i>нелінійні</i> (наприклад, квадратичні)

	Критерії класифікації	Типи моделей
6.	За характером залежностей з огляду на часовий чинник	<i>Статичні</i> (описують об'єкт у статичному, фіксованому стані) та <i>динамічні</i> (описують об'єкт у русі від одного статичного стану до іншого)
7.	За глибиною часового горизонту дослідження	<i>Довготермінові</i> (10–15 років), <i>середньотермінові</i> (5–10 років) та <i>короткотермінові</i> (1–5 років)
8.	За характером вимог до результатів вирішення економічного завдання	<i>Балансові</i> (на їх основі отримують різні значення ендогенних змінних залежно від заданих значень екзогенних змінних) та <i>оптимізаційні</i> (дозволяють з багатьох значень змінних обрати найкраще з огляду на конкретно-економічні умови)

Макроекономічне *прогнозування* – це науково обґрунтоване передбачення напрямів розвитку національної економіки в цілому та її великих складових частин, їх можливих майбутніх станів, а також шляхів і термінів досягнення останніх. Прогнозування – це також процес розроблення, застосування (апробації) та перевірки (верифікації) правильності прогнозів.

Макроекономічний *прогноз* – це науково обґрунтоване судження (міркування) про можливий стан макроекономічного об'єкта в майбутньому, а також про варіанти шляхів і термінів досягнення такого стану. Так само як і моделі, прогнози можуть класифікуватися за різними критеріальними ознаками (табл. 2.2). Складні, *комплексні* прогнози, наприклад, прогноз економічного і соціального розвитку України, поєднують у собі різні типи прогнозів. У цьому випадку використовуються різноманітні *методи*.

Таблиця 2.2

Основні типи макроекономічних прогнозів

	Критерії класифікації	Типи прогнозів
1.	За масштабами об'єкта прогнозування (залежно від рівня агрегування)	<i>Глобальні</i> (мегаекономічні). <i>Національної економіки</i> як цілого. <i>Великих секторів</i> національної економіки, міжгалузевих комплексів, національних ринків
2.	За прогнозним горизонтом (часом випередження)	<i>Оперативні</i> (до 3 місяців). <i>Короткострокові</i> (до 1 року). <i>Середньострокові</i> (1–5 років). <i>Довгострокові</i> (5–10 років). <i>Далекострокові</i> (доктринальні) (10 і більше років)
3.	За функціональною ознакою	<i>Пошукові</i> або <i>дослідницькі</i> (базуються на умовному продовженні в майбутнє тенденцій еволюції об'єкта в минулому) та <i>цільові</i> або <i>нормативні</i> (розробляються на основі заздалегідь визначеного бажаного майбутнього стану об'єкта)

Залежно від *ступеня формалізації* методи прогнозування, зазвичай, об'єднують у дві групи: інтуїтивні та формалізовані. *Інтуїтивні* або *експертні* методи передбачають використання експертної інформації за умов браку даних про розвиток об'єкта в минулому або відсутності історичних аналогів. Наприклад, у прогнозуванні розвитку ринкових інститутів в Україні домінують індивідуальні та колективні (групові) експертні оцінки. *Формалізовані* або *фактографічні* методи застосовуються за наявності достатньої фактографічної

інформації, чіткої тенденції розвитку об'єкта та включають методи екстраполяції та моделювання.

Методи *екстраполяції* базуються на припущенні, що тенденції розвитку об'єкта в минулому будуть незмінними і в майбутньому (протягом періоду прогнозування). Результати екстраполяції слід вважати імовірнісними, оскільки зазначені тенденції можуть змінюватись. Методи *моделювання* передбачають побудову різноманітних динамічних моделей об'єкта, які дозволяють робити відповідні висновки стосовно імовірних майбутніх характеристик об'єкта. У навчальному курсі "Державне регулювання економіки" докладно характеризуються методи індивідуальних і колективних експертних оцінок, прості та складні методи екстраполяції, в тому числі багатofакторного моделювання – логічного, інформаційного, статистичного. Тут лише зазначимо, що прогнозування розвитку національної економіки в цілому є дуже складним процесом, а тому вимагає застосування певної комбінації інтуїтивних та формалізованих методів.

Вивчаючи наукові методи, треба чітко усвідомлювати, що для будь-якої науки, в тому числі макроекономіки, є характерною певна невідповідність методів і предмета, що проявляється, зокрема, у недовикористанні їх потенціалу та наявного арсеналу. З огляду на ускладнення об'єкта та предмета макроекономіки, зростання ролі макроекономічних досліджень у сучасних умовах, нагально необхідним є,

по-перше, повніше використання потенціалу наявних методів, зокрема, діалектики загального, особливого і одиничного, єдності історичного та логічного, генетичного і причинно-наслідкового;

по-друге, опанування відносно нових для макроекономіки загальнонаукових методів, у тому числі, синергетичного, експериментального, імітаційного, інструментарію теорії ігор;

по-третьє, розроблення і застосування *інтегративних* методів, як результату певного поєднання, сполучення та синтезу наукових методів (загальнонаукових і специфічних) та ненаукових підходів (наприклад, арсеналу "здорового глузду") за безумовного домінування перших (див. рис. 2.1).

Інтегративні методи	Наукові методи	<i>загальнонаукові</i>
		<i>специфічні</i>
Ненаукові підходи		

Рисунок 2.1. Методи і підходи макроекономічних досліджень

Враховуючи дуже складну структуру методології макроекономіки, про що йшлося в параграфі 2.1, перед ученими – методологами і макроекономістами простяглася дослідницька "цілина". До її опанування може докласти свої зусилля не тільки вчений, а й зацікавлений студент.